

Mitä kirkkohistoriassa tapahtuu?

Maamme yliopistoissa tutkitaan ja opetetaan historiaa myös teologisissa tiedekunnissa. *Ennen & nyt* aloittaa ensimmäisessä numerossaan oppiainekohtaisten katsausten sarjansa juuri kirkkohistoriasta. Alan nykytilaa esittelevät TT Mikko Ketola, joka toimii kirkkohistorian assistenttina Helsingin yliopistossa, ja tutkija, TL Ilkka Huhta, niin ikään Helsingistä.

Kirkkohistoriaa opetetaan Suomessa kolmessa yliopistossa: Helsingissä, Joensuussa ja Åbo Akademiassa. Historiasta, resursseista ja opiskelijamääristä johtuu, että vilkkainta alan tutkimus on Helsingissä. Sen vuoksi esittelemmekin lähinnä Helsingin yliopiston kirkkohistorian laitoksen tilannetta ja saavutuksia.

Helsingin yliopiston kirkkohistorian laitoksella on tällä haavaa kolme professoria, kolme assistenttia ja kymmenkunta dosenttia. Professoreista yksi on tällä hetkellä Suomen ja Skandinavian (avoin), yksi yleisen (Simo Heininen) ja kolmas uusimman ajan kirkkohistorian (Aila Lauha). Suuntaus oppituolien alojen määrittelyssä on maantieteellisestä jaottelusta ajalliseen; tällä hetkellä avoinna olevaa Suomen ja Skandinavian professuuria kaavaillaan muutettavaksi erityisesti vanhemman ajan kirkkohistorian professuuriksi. Määritys tarkoittaa yleisen kirkkohistorian osalta aikaa ennen Ranskan vallankumousta ja Suomen osalta aikaa ennen vuotta 1809. Toinen merkittävä uudistus on assistenttuurien muuntaminen tulevaisuudessa lehtoraateiksi.

Yksi syy oppituolikaavailujen muutostuuliin on se, että maantieteellinen jaottelu on käytännössä menettänyt merkityksensä jo aikoja sitten. Jako yleiseen ja Suomen ja Skandinavian kirkkohistoriaan syntyi 1960-luvun alussa, kun Kauko Pirinen ja Mikko Juva hakivat kilpaa Aarno Maliniemen jälkeen avoinna ollutta yleisen kirkkohistorian professuuria. Pirinen voitti kilvan, mutta kohta Juvalle perustettiin oma oppituoli, joka nimettiin Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian profesuuriksi.

Käytännössä molempien virkojen haltijat ovat kuitenkin opettaneet monipuolisesti sekä yleistä että Suomen ja Skandinavian kirkkohistoriaa ja myös opiskelijat ovat hypelleet iloisesti yli oppiainerajojen. Erityisen Suomen ja

Skandinavian kirkkohistorian oppituolin mahdollisen häviämisen jälkeenkin tulee olemaan selvää, että enemmistö opinnäytteistä tulee joka tapauksessa koskemaan Suomen kirkkohistoriaa. Tämän varmistavat jo käytännön syyt lähdeaineiston saatavuudesta lähtien.

Kirkkohistorian laitos on päättänyt panostaa erityisesti vanhemman kirkkohistorian opettamiseen ja tutkimiseen myös siksi, että nykyisellään niin opinnäytetöissä kuin laitoksen tutkijoiden muissa tutkimuksissa paino on päässyt kallistumaan liikaa uusimman ajan ja korostuneesti toisen maailmansodan jälkeisen kauden puolelle.

Vanhemman ajan tutkimus on elänyt - ainakin määrällisesti - hiljaisia vuosia.

Vanhemman kirkkohistorian tutkimus elää nousukautta

Nyt kuitenkin näyttää siltä, että opiskelijoiden keskuudessa on alkanut ilmetä yhä kasvavaa kiinnostusta vanhempiin ja aivan erityisesti kirjahistoriallisiin aiheisiin. Vanhan kirjallisuuden historia onkin yksi ala, jolla laitoksen tutkijat, varsinkin Tuija Laine ja Esko Laine, ovat viime aikoina niittänyt kiitosta. Erityisesti on mainittava myös TM Juha Koivulahti, joka palkittiin viime tammikuussa tutkielmastaan *Muutos jatkuvuudessa. Uskonnollinen kirjallisuus kirkollisen jatkuvuuden ilmentäjänä Ilmajoen kappeliseurakunnassa kustavilaisella ajalla* Suomen kirkkohistoriallisen seuran vasta perustetulla pro gradu -palkinnolla. Tätä palkintoa voivat jatkossa vuosittain tavoitella muidenkin historia-alojen opiskelijat, mikäli heidän työnsä sisältävät kirkkohistoriallisesti merkittävää tematiikkaa.

Nousussa oleva kiinnostus vanhempaa kirkkohistoriaa kohtaan ilmenee myös Kirkkohistoriallisen seuran toimitusten myyntiluvuista. Kärjessä ovat viime aikoina olleet Jussi Nuortevan "Helsingin yliopiston vuoden väitöskirja" -tunnustuksella palkittu *Suomalaisten ulkomainen opinkäynti ennen Turun Akatemian perustamista 1640* (1997), jonka SKHS julkaisi yhteistyössä SHS:n kanssa, ja Ari-Pekka Palolan *Maunu Tavast ja Olavi Maununpoika - Turun piispat 1412-1460* (1997). Kummastakin on otettu jo toinen painos, mikä ei ole vallan tavallista SKHS:n julkaisuissa.

Kirkkohistorian tutkimuksen monipuolistumisesta viestii sekin, että nuoremman polven tutkijat ovat kiinnittäneet aikaisempaa selvästi enemmän huomiota historiantutkimuksen menetelmällisiin kysymyksiin. Kirkkohistoria on varsinkin 1960-luvulta lähtien ollut luonnehdittavissa tarkkaa lähdekritiikkiä korostavaan tutkimustraditioon. Etenkin Kauko Pirisen ohjauksessa tehdyt tutkimukset ovat teemoiltaan olleet varsin

rajattuja, ja kirkkohistorian tutkimuksen taustalla vaikuttanut historiankäsitely on ollut varsin positivistisävytteinen. Parhaillaan tekeillä olevissa tutkimuksissa metodisia kysymyksiä tuumaillaan selvästi monipuolisemmin. Sanottu koskee eteenkin vanhan kirjan historiaan ja naishistoriaan liittyviä tutkimuksia.

Itä-Euroopan ja Pohjolan kirkkohistoriaa

Mitä muuta kirkkohistoriassa on sitten viime aikoina tutkittu? Vuosikymmenen ajan yhtäjaksoisesti (1990–1999) laitoksen eräänlaisena lippulaivana oli Eino Murtorinteen alkuun panema Itä-Euroopan kirkkojen tutkimus ja aiheen ympärillä toimineet Suomen Akatemian rahoittamat projektit. Alalta on tullut useita väitöskirjoja, joista uusimpia ovat keväällä 2000 tarkastetut Riho Saardin ja Mikko Ketolan Viron luterilaisen kirkon historiaa koskeneet tutkimukset (Ks. Saardin teoksen arvostelu [Historiallisen Yhdistyksen kotisivuilla.](#)) ja Kaisamari Hintikan Romanian ortodoksisen kirkon toimintaa Kirkkojen Maailmanneuvostossa 1960–1970-luvulla käsitellyt teos. Projektin hedelminä korjataan lähitulevaisuudessa vielä DDR:n kirkkohistoriaa sekä Englannin anglikaanikirkon ja Venäjän ortodoksisen kirkon suhteita toisen maailmansodan aikana käsittelevät tutkimukset.

Vastikään on päättynyt myös Pohjoismaisen Ministerineuvoston rahoittama projekti *Norden og Europa*, jossa pohjoismaisilla kirkkohistorioitsijoilla oli oma osaprojektinsa. Sen tulokset on julkaistu keväällä 2001 ilmestyneessä artikkelikokoelmassa *Nordiske Folkekirker i opbrud*, joka käsittelee Pohjoismaiden kirkkoja erityisesti kansallisen identiteetin ja kansainvälisen uudelleensuuntautumisen näkökulmasta toisen maailmansodan jälkeisenä aikakautena. Käytännössä sitä voi pitää tuon ajan pohjoismaisen kirkkohistorian yleisteoksena. Suomesta tähän teokseen antoi panoksensa paitsi neljä helsinkiläistä (Aila Lauha, Juha Seppo, Mikko Malkavaara ja Minna Ahola), myös kaksi Åbo Akademin kirkkohistorioitsijaa (Gustav Björkstrand ja Sixten Ekstrand).

Yhteispohjoismaista kirkkohistoriaa edustaa omalla tavallaan myös Hannu Mustakallion vasta ilmestynyt Oulun diakonissakodin alkuvaiheita vuosina 1896–1916 käsittelevä perinpohjainen opus, jossa selvitetään mm. Norjan- ja Ruotsin-yhteyksien merkitystä Oulun laitoksen syntyyn. (Ks. teoksen arvostelu [Historiallisen Yhdistyksen kotisivuilla.](#))

Uusia hankkeita

Syksyllä 2001 laitos alkaa vetää EU-rahoitteista *Churches and European Integration* -tutkimusprojektia. Siinä ovat mukana myös Tarton, Lundin, Glasgown ja Münsterin yliopistot. Hankkeen johtajana toimii Aila Lauha. Yhtenä keskeisenä tematiikkana projektissa tulee olemaan kirkkojen toiminta kylmän sodan viimoissa. Tätä on jo ikään kuin pohjustettu Helsingissä pitämällä kahden lukuvuoden ajan uusimman ajan kirkkohistorian graduseminaaria teemalla "Kirkot, ekumenia ja kylmä sota". Aihepiirin graduja on valmistunut jo muutama, esimerkkinä voisi mainita Ville Jalovaaran tutkielman *Tietääkö tulosi rauhaa? Kirkko ja noottikriisi*, joka osoitti, että lähihistoriaan on löydettävissä uusia, aiemmin hyödyntämättömiä näkökulmia, joilla on merkitystä myös vaikkapa poliittisen historian tutkijoille.

Tulevista hankkeista on syytä mainita tulevassa syyskuussa ensimmäisen kerran järjestettävä "Kirkkohistorian päivä", jonka aiheena on **Kirkko ja 1960-luku**. Tapahtuma järjestetään Suomenlinnassa laitoksen ja Suomen kirkkohistoriallisen seuran yhteistyönä. Päivään kuuluu esitelmiä, joita pitävät paitsi laitoksen tutkijat myös pääaineopiskelijat, joiden gradut liittyvät kiinteästi aikakauden problematiikkaan. Raikkaan ilman saaminen turvataan kävelyretkellä, jonka kuluessa asiantuntevalla opastuksella pyritään eläytymään 1960-luvun suomenlinalaisiin tunnelmiin. Päivän päättää paneelikeskustelu aiheesta "Millaisena näin kirkon 1960-luvulla", johon osallistuu paitsi tuon ajan kirkollisissa tyrskeissä kastuneita myös Pertti Hemanus, joka kirjoitti vuonna 1969 kirjan *Kirkon salaliitto*, jossa hän kritisoi ankarasti kirkon ja poliittisen konservatiivisuuden liittoa.

* * *

Teksti: Mikko Ketola ja Ilkka Huhta

ENNEN JA NYT
Historian tietosanomat